

*Др Зоран Миладиновић,
доцент, Правни факултет, Ниш*

Специфичности правне заштите географске ознаке порекла

Уводне напомене

Географске ознаке порекла, заједно са правом жига, модела и узорака чине право знакова разликовања. У ширем смислу ова права представљају право индустријске својине, поред патентног и права топографија интегрисаних кола. Порекло одређене робе побуђује код потрошача представу о одређеним својствима или квалитету па зато врло често такви производи имају бољу прођу на тржишту. То је углавном разлог што постоји заинтересованост субјеката са одређеног локалитета да своје производе означе одређеним ознакама које указују на њихова посебна својства или порекло. Међутим, да не би дошло до неконтролисане употребе, па и злоупотребе са обележавањем производа одређеним ознакама порекла, одавно су утврђена правила којих се субјекти који намеравају да своје производе обележавају ознакама порекла морају придржавати. Тако су ознаке порекла, као права индустријске својине, нашле своје место већ у првом међународном извору права из области индустријске својине, Париској конвенцији за заштиту индустријске својине од 1883. (у даљем тексту ПК)¹⁾, да би касније на основу члана 19 ПК били донети и посебни споразуми - аранжмани којима се детаљно уређује питање сузбијања коришћења лажних ознака порекла, односно којим се уређује међународно регистровање ознака порекла. Тако је 1891. године у Мадриду усвојен Споразум о сузбијању лажних и преварних ознака порекла на производима (у даљем тексту

1. "СЛ. лист СФРЈ", међународни уговори 5/74

Мадридски аранжман)²⁾, који је као што му и само име говори уређивао обавезу сузбијања коришћења лажних и преварних ознака на производима. Полазећи од обавеза преузетих потписивањем ПК, земље чланице ПК су различито регулисале питање правне заштите ознака порекла, тако да се у неким државама правна заштита остварује у оквиру права о сузбијању нелојалне конкуренције (овај систем је важио код нас до 1981.), године, док се у неким државама заштита остварује на основу посебних прописа који уређују ознаке порекла³⁾.

Усвајањем Закона о географским ознакама порекла из 1995. (у даљем тексту ЗГОП)⁴⁾ питању правне заштите географских ознака порекла у нашој земљи посвећена је адекватна пажња, будући да су законом уређена питања установљења географске ознаке порекла, стицање својства овлашћеног корисника, садржина права овлашћеног корисника као и судска заштита у случају повреде признатог права.

Будући да је ПК само делимично регулисано питање заштите ознака порекла, а да је Мадридским аранжманом регулисано само питање сузбијања коришћења лажних и преварних ознака порекла, на међународном плану осећала се празнина у погледу могућности међународног регистровања ознака порекла, односно заштите ознака порекла у више држава. Та празнина попуњена је усвајањем Лисабонског аранжмана о заштити ознака порекла и њиховом међународном регистровању 1958. године у Лисабону (у даљем тексту Лисабонски аранжман)⁵⁾ којим је поједностављен поступак заштите ознака порекла једном пријавом у више држава чланица.

Усвајањем Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине 1994. (у даљем тексту ТРИПС),⁶⁾ ознаке порекла су и дефинитивно добиле одговарајућу заштиту будући да је чланом 22, став 2 ТРИПС-а предвиђена обавеза за све државе чланице да заинтересованим странама обезбеде правна средства којима би се онемогућила "употреба било ког средства за означавање или презентацију робе која упућује или наводи да та роба потиче из географског региона који није стварно место њеног порекла".

2. Мадридски аранжман усвојен је у Мадриду 14. априла 1891. Ревидиран у Вашингтону 1911, Хагу 1925, Лондону 1934, Лисабону 1958 и допуњен у Стокхолму 1967. Југославија га је ратификовала 1999. "СЛ. лист СРЈ" 1/1999 међународни уговори, са чланством од 18. маја 2000.
3. Марковић, Слободан: "Право интелектуалне својине", Београд, 2000, Стр.166.
4. "СЛ. лист СРЈ" 15/95
5. Лисабонски аранжман усвојен је 1958. у Лисабону. ревидиран у Стокхолму 1967. Југославија га је ратификовала 1998. СЛ лист СРЈ - међународни уговори 6/1998.
6. ТРИПС споразум усвојен је 15. априла 1994. године. Ступио је на снагу 1. јануара 1995. То је данас најважнији споразум из области интелектуалне својине, јер уређује обавезу држава потписница и оних које то намеравају да буду, да обезбеде адекватну заштиту интелектуалне својине (индустријску својину, ауторско и сродна права). Југославија из познатих разлога није потписник овог споразума.

Иако наша земља није потписник ТРИПС споразума, одредбе ЗГОП су у потпуности хармонизоване са његовим одредбама, тако да су географске ознаке порекла и њихови овлашћени корисници добили адекватну заштиту.

За сва субјективна права индустријске својине карактеристично је да се стичу у одговарајућем управном поступку код надлежног управног органа (Завода за интелектуалну својину (у даљем тексту Завод), да трају одређено време да имају јасно дефинисан предмет заштите и садржину овлашћења и да престају у одређеним случајевима предвиђеним одговарајућим прописима. Када је реч о заштити географске ознаке порекла, односно стицању својства овлашћеног корисника, постоје одређене специфичности које су резултат специфичности овог облика индустријске својине. Те специфичности огледају се, не само у поступку стицања својства овлашћеног корисника, већ и у садржини субјективног права овлашћеног корисника, надлежности суда у случају спора због повреде права овлашћеног корисника, лица активно легитимисаних за подношење тужбе због повреде географске ознаке порекла, поступка за поништај решења о установљењу географске ознаке порекла, односно овлашћеног корисника и др. па ће о тим специфичностима бити речи у овом раду.

1. Специфичности у погледу предмета, услова и субјекта заштите

Географска ознака порекла како је дефинисана у члану 1, став 2 ЗГОП представља "генеричан појам за две категорије ознака - ознаку порекла и географску ознаку"⁷⁾ којима се обележавају производи са одређеног подручја. Закон од 1995. дакле, уводи две категорије - врсте ознака порекла и то ознаку порекла дефинисану чланом 2 ЗГОП и географску ознаку дефинисану чланом 3 ЗГОП.

Тако се према члану 2 ЗГОП, као ознака порекла може установити "назив земље, региона или места којим се означава производ који из њих потиче и чији су квалитет и посебна својства искључиво или претежно условљени географском средином која обухвата природне и људске факторе и чија се производња, прерада или дорада обављају на одређеном подручју". Исто тако, ознаком порекла може се заштитити и назив који није административни географски назив одређене земље, региона или места, али који је дугом употребом у промету постао опште познат као назив производа који потиче из тог краја, ако испуњава услове у погледу квалитета и својстава (члан 2, став 2 ЗГОП). Скоро на идентичан начин дефинисан је појам ознаке порекла у члану 2, став 5 Лисабонског аранжмана и члану 22, став 1 ТРИПС споразума. Географску ознаку ЗГОП дефинише као назив који се употребљава да означи да одређени производ потиче из одређене земље, региона или места (члан 3, став 1 ЗГОП).

7. Бесаровић, Весна: "Право интелектуалне својине - Право индустријске својине и ауторско право", Београд 2000. стр. 177

Из ове две законске одредбе о географским ознакама порекла уочава се да "ознака порекла" представља "квалитативно" вишу категорију ознаке јер таквом ознаком могу да буду обележени само производи који имају "посебан квалитет и својства", а који могу бити резултат било природног било људског фактора или комбинацијом једног и другог (што најчешће и јесу). Географска ознака је назив који само указује да одређени производ потиче са одређеног подручја (земље, региона, места), па такав производ не поседује онај квалитет и својства који поседује производ означен "ознаком порекла"

Ова разлика у квалитативном својству између "ознаке порекла" и географске ознаке" од значаја је како у њиховом "интерном односу" тако и за потрошаче, јер им указује на различитост у квалитету једног и другог производа.

Но, без обзира да ли је реч о "ознаци порекла" или "географској знаци" њихова заједничка функција је да укажу на порекло и квалитет робе или услуга обележених таквом ознаком. Ради се, дакле, о функцији аналогној оној коју има ознака која се штити жигом. Према томе, и када је реч о географској ознаци порекла долази до изражаја начело специјалности, што значи да се географска ознака порекла мора односити на одређену врсту робе или услуга. Међутим, иако је географска ознака порекла веома блиска праву жига, одређене специфичности у погледу предмета заштите су карактеристичне за ову врсту ознака. Наиме, код географске ознаке порекла предмет заштите не може бити ознака која нема везе са местом одакле производ потиче, што није случај са ознаком која се штити жигом. Лице које жели да заштити одређену ознаку жигом, слободно је у избору ознаке и није везано условом да таква ознака има везе са локалитетом на коме обавља делатност. Друго, код географских ознака порекла нема чувених географских ознака порекла, као што је то случај у праву жига, па отуда у овој области нема изузетака од начела специјалности. У погледу услова заштите, ЗГОП системом негативне енумерације прописује који се географски називи не могу заштитити географском ознаком порекла. Према члану 6 ЗГОП, географском ознаком порекла не могу се заштити географски називи који су противни закону и моралу; који изгледом и садржајем вређају ауторска права и права индустријске својине и које својим изгледом и садржајем могу да створе забуну у промету у погледу врсте, порекла, квалитета, начина производње или других својстава производа.

Овим условима морају се додати и услови који произилазе из члана 2 и 3 ЗГОП, којима се дефинише предмет заштите ознаке порекла, односно географске ознаке, а који се сматрају као позитивни услови који морају бити испуњени, односно које мора поседовати производ да би се захтевала заштита географском ознаком порекла.

Први услов "географски назив" је заједнички и за ознаку порекла и за географску ознаку, јер сваки производ са географском ознаком порекла мора да садржи јасну назнаку географског локалитета са кога потиче.

Други услов који се тиче специфичних својстава или квалитета производа односи се само на ознаку порекла, јер производ означен ознаком порекла мора да

има квалитет и својства која су специфична у односу на друге сличне, па и у односу на производе означене географском ознаком.

Трећи услов према коме између специфичних својстава и квалитета производа и локалитета са кога тај производ потиче треба да постоји узрочна веза је такође заједнички и за ознаку порекла и за географску ознаку. Наиме, природни или људски фактор углавном су одлучујући чинилац који утиче на својства или квалитет производа који се обележава географском ознаком порекла. При томе у неким случајевима претежну улогу игра природни фактор (поднебље, квалитет земљишта и сл.), што је карактеристично за производе са географском ознаком, док у неким случајевима претежну улогу има људски фактор (вештина справљања одређених производа) што је карактеристично за производе са ознаком порекла.

У вези са овим позитивним условима, у правној теорији се с правом истиче да узрочна веза између својства одређеног производа и географског локалитета са кога он потиче, бар када је у питању присутност људског фактора, данас све више губи на значају, јер савремена технологија у великој мери омогућава да се производи истог квалитета и својстава могу производити и на другом месту а не на оном одакле потичу. Примера ради, лице које је производило одређени производ на одређеном локалитету (који је имао посебна својства захваљујући људском фактору) пресели се у друго место а његови производи који више не потичу са одређеног локалитета задрже и даље специфична својства⁸⁾ која су резултат његовог доприноса.

Сагледавањем позитивних и негативних услова које одређени географски назив мора да испуњава да би се могао заштитити као географска ознака порекла, долази се до закључка да су ти услови слични онима које мора да испуњава ознака која се штити жигом. Специфичност је, међутим, у томе што код ознаке која се штити жигом, аутор ознаке има пуну слободу у погледу њене креације, док је код географске ознаке порекла ограничен називом локалитета одакле производ потиче.

На ову специфичност надовезује се следећа која се тиче субјекта заштите. Наиме, према члану 13, став 2 ЗГОП пријаву за установљења географске ознаке порекла могу поднети само физичка и правна лица која производе на одређеном географском подручју производе који се обележавају називом тог географског подручја. Према овој законској одредби, дакле, лица која не привређују на одређеном подручју не могу покренути поступак за установљење географске ознаке порекла, што није случај за заштиту ознаке жигом, будући да лице које захтева заштиту одређене ознаке жигом није условљено привређивањем на одређеном локалитету.

8. Марковић, Слободан : "Право интел. својине", стр. 168

2. Специфичности у погледу поступка за признање субјективног права на географску ознаку порекла (стицања својства овлашћеног корисника)

У југословенском праву, субјективна права индустријске својине (патент, мали патент, модел, узорак, жиг, географска ознака порекла, топографија интегрисаног кола) стиче се у посебном управном поступку код Завода за интелектуалну својину. Покретање и ток поступка прописани су одговарајућим одредбама закона и подзаконских аката за поједине области права индустријске својине⁹⁾.

Због специфичности самог права географске ознаке порекла, поступак стицања субјективног права на географску ознаку порекла, односно поступак стицања својства овлашћеног корисника географске ознаке порекла се битно разликује у односу на поступак за стицање осталих субјективних права индустријске својине.

Наиме, та специфичност се огледа у томе што поступку за признање својства овлашћеног корисника (стицање субјективног права на географску ознаку порекла) претходи поступак установљења географске ознаке порекла, при чему тај претходни поступак може покренути свако лице које касније не мора покренути поступак за стицање својства овлашћеног корисника. Код географске ознаке порекла, потребно је дакле претходно утврдити, односно установити географску ознаку порекла (утврдити да одређени производ са одређеног локалитета поседује одређена својства и квалитет, ако се ради о ознаци порекла) или да одређени производ потиче са одређеног локалитета (ако се ради о географској ознаци) да би се потом могао признати статус овлашћеног корисника такве ознаке лицу које то затражи и испуњава прописане услове. Суштина је, дакле, да се ради о два одвојена и независна управна поступка који пролазе кроз неколико фаза и да ова два поступка могу водити два различита лица.

Установљење географске ознаке порекла регулисано је чланом 13-17 ЗГОП и чланом 2-6 Уредбе о поступку за установљење географске ознаке порекла и признање својства овлашћеног корисника географске ознаке порекла¹⁰⁾ (у даљем тексту Уредба).

Поступак за установљење географске ознаке порекла покреће се пријавом за установљење географске ознаке порекла коју према члану 13, став 2 ЗГОП могу поднети само правна и физичка лица која производе на одређеном подручју производе који се обележавају називом тог географског подручја. Из ове законске одредбе јасно произилази да осим лица која привређују на том подручју нико други не може покренути поступак за установљење географске ознаке порекла. Овом законском решењу може се приговорити да је преуско и нецелисходно. Наи-

9. Види чл. 13 и 57 Закона о патентима; члан 7, 13 и 35 Закона о жиговима; члан 6,12 и 34 Закона о моделима и узорцима "Сл. лист СРЈ" 15/95. и одговарајуће одредбе Уредби о признању патента, малог патента, модела и узорака и жигова "Сл. лист СРЈ" 7/96. члан 8,10 и 19 Закона о заштити топографија интегрисаних кола "Сл. лист СРЈ" 12/98.

10. "Сл. лист СРЈ" 7/96.

ме, пошто се самим установљењем географске ознаке порекла још не стиче субјективно право на географску ознаку порекла, нити било ко може без последица употребљавати такву ознаку за обележавање својих производа, логично би било да такав поступак може покренути било које лице које има правни интерес да се установи одређена географска ознака порекла. Примера ради, логично би било да такав поступак може да покрене лице које има озбиљну намеру да на том подручју обавља одређену делатност (производи одређене производе) ако се за обележавање таквих производа установи одређена географска ознака порекла. Логичније би било да је ово ограничење прописано за лица која могу покренути поступак за признање својства овлашћеног корисника.

Садржина пријаве за установљење географске ознаке порекла прописана је чланом 13, став 3 ЗГОП и чланом 2 Уредбе, тако да она мора да садржи: захтев за установљење географске ознаке порекла; податке о географском подручју и елаборат о начину производње и посебним својствима и квалитету производа, ако је у питању пријава ознаке порекла. Садржина захтева за установљење географске ознаке порекла прописана је чланом 14 ЗГОП и чланом 3 Уредбе. Захтев мора да садржи: податке о подносиоцу пријаве; географски назив који се штити географском ознаком порекла; назначење да ли је у питању ознака порекла или географска ознака; врсту производа који се обележава одређеним географским називом; назив подручја или места из којег потиче производ који се обележава; изглед географске ознаке порекла, који садржи речи и евентуалне фигуративне делове, као и начин обележавања производа; назначење производних својстава ако је у питању ознака порекла; назначење органа који врши контролу одређеног производа ако је у питању пријава ознаке порекла.

У поступку за установљење географске ознаке порекла, завод испитује испуњености материјалних и формалних услова за установљење географске ознаке порекла и под претпоставком да су испуњени сви услови предвиђени законом, доноси решење о установљењу географске ознаке порекла, уписује исту у регистар и ту чињеницу објављује у службеном гласилу Завода (члан 27 и 31 ЗГОП и члан 12 и 16 Уредбе).

Окончањем ове (прве) фазе само је установљена географска ознака порекла, а то значи да се теоретски може догодити да се друга фаза и не спроводи, уколико нема заинтересованих субјеката за стицање својства овлашћеног корисника географске ознаке порекла.

У другој фази покреће се поступак за признање својства овлашћеног корисника установљене географске ознаке порекла. Оно што је специфично за ову фазу јесте чињеница да пријаву за стицање својства овлашћеног корисника може поднети свако лице које пружи доказ да обавља одређену делатност, односно да производи одређени производ, као и доказ да је извршена контрола таквог производа ако је у питању пријава за стицање својства овлашћеног корисника ознаке порекла. У томе је друга специфичност овог права у односу на друга права индустријске својине, посебно у односу на право жига, где два лица не могу бити титу-

лари жига за исту ознаке. Поред тога, ако поступак за признање својства овлашћеног корисника покреће и то својство стекне друго лице, а не оно по чијем захтеву је установљена географска ознака порекла, то лице је већ на неки начин у предности, односно у повољнијем положају, јер ако ништа друго оно је бар уштедело време и није имало издатке за плаћање такси за установљење географске ознаке порекла.

Иначе, сам поступак за стицање својства овлашћеног корисника географске ознаке порекла сличан је поступку за установљење географске ознаке порекла. Поступак се покреће пријавом чија је садржина прописана чланом 18, 19 и 20 ЗГОП и чланом 7-11 Уредбе. Од података које пријава треба да садржи треба издвојити доказ да подносилац пријаве обавља одређену делатност који издаје надлежни орган управе или надлежан привреди суд (члан 10 Уредбе) у зависности од тога да ли је делатност регистрована код општинског органа управе (ако је у питању самостална делатност) или код надлежног привредног суда (ако је у питању предузеће); доказ о извршеној контроли производа ако је у питању пријава за стицање својства овлашћеног корисника ознаке порекла. ЗГОП нити Уредба не прописују који је то орган који издаје доказ да је извршена контрола, односно да одређени производ поседује одређена својства и квалитет, осим што се у члану 11 Уредбе предвиђа да доказ о томе треба да садржи фирму, односно назив и седиште органа који врши контролу производа који се обележава ознаком порекла; налаз и мишљење овлашћеног органа као и број и датум издатог уверења о извршеној контроли. Сматрамо да би због значаја овог питања овакве исправе могли да издају само они субјекти који су стручно и технички опремљени за контролу производа.

У поступку по пријави за признање својства овлашћеног корисника географске ознаке порекла завод испитује да ли су испуњени сви материјални и формални услови и у зависности од утврђених чињеница доноси одговарајуће решење којим се подносиоцу не признаје то својство или му се то својство признаје. Под претпоставком да су испуњени законом прописани услови, завод позива подносиоца пријаве да плати таксу за признање својства овлашћеног корисника географске ознаке порекла за првих пет година и трошкове објаве података о овлашћеном кориснику географске ознаке порекла и достави доказ о извршеним уплатама. Уколико подносилац пријаве не поступи по позиву завода, завод ће закључком одбацити пријаву, а подносилац пријаве може у року од шест месеци тражити повраћај у пређашње стање (члан 27, став 2 и 3 ЗГОП).

Под претпоставком да су испуњени законом прописани услови (и да је подносилац пријаве платио одговарајуће таксе) завод доноси решење којим се одређеном лицу признаје својство овлашћеног корисника, уписује признато право у регистар овлашћених корисника географске ознаке порекла, овлашћеном кориснику издаје одговарајућу исправу, а податке о признатом праву објављује у службеном гласилу завода (члан 28 и 32 ЗГОП).

Овде треба нагласити да је овакав поступак установљења географске ознаке порекла и признања својства овлашћеног корисника прописан законом од 1995. године. Законом о проналасцима, техничким унапређењима и знацима разликовања од 1981.¹¹⁾ ова материја била је уређена на сасвим другачији (компликованији начин) у том смислу што је поступак за установљење ознаке порекла био подељен између Привредне коморе Југославије и завода, који је обављао само упис у регистар ознаке порекла, док је поступак за стицање својства овлашћеног корисника ознаке порекла био подељен између привредних комора република и завода који је такође обављао само упис у регистар овлашћених корисника¹²⁾.

Признато право (овлашћење на коришћење заштићене ознаке порекла) је територијално ограничено тј. право употребе се односи на територију националне државе. Уколико овлашћени корисник жели међународну заштиту то може остварити применом одредаба лисабонског аранжмана. Према члану 5 лисабонског аранжмана међународна регистрација се спроводи преко међународног бироа, а на захтев завода земље чије лице, правно или физичко (овлашћени корисник) има право да користи такву ознаку. Међународни биро обавештава заводе земаља које су назначене у међународној пријави као земље у којима се тражи заштита, а завод сваке земље која из оправданих разлога не може пружити заштиту таквој ознаци, може у року од годину дана изјавити да не може осигурати заштиту ознаке порекла о којој је обавештен. Заинтересовано лице (овлашћени корисник) који је поднео међународну пријаву може у земљи која је одбила да призна заштиту таквој ознаци користити сва правна средства која су призната њеним држављанима (члан 5 тачка 5 лисабонског аранжмана). Интересантно је да, уколико је ознака којој је призната међународна заштита у датој земљи већ била коришћена од стране трећих лица у тој земљи раније од датума обавештења, надлежни завод те земље ће оставити тим лицима рок од две године да прекину такву употребу.

Иначе, у свету данас постоје два система заштите географске ознаке порекла и то француски који предвиђа систем судске заштите (подношењем тужбе) код надлежног суда за заштиту географске ознаке порекла и чешки систем где се поступак заштите географске ознаке порекла одвија пред управним органом¹³⁾. Наш закон о заштити географских ознака порекла припада овом другом систему заштите, а што је у складу са препоруком Светске организације за интелектуалну својину која препоручује да се поступак одвија пред националним управним органом као једноставнији и бржи.

11. "СЛ. лист СФРЈ" 34/81, 3/90 и 20/90.

12. Радивојевић, Мира: *Нови правни режим ознаке порекла производа*, "Право и привреда" 3-6/95. стр. 569.

13. Бесаровић, Весна: "Интелектуална права", стр.182.

3. Специфичности у погледу садржине субјективног права овлашћеног корисника географске ознаке порекла

Сама чињеница да више лица могу стећи статус овлашћеног корисника географске ознаке порекла, указује на знатно ужи круг овлашћења из субјективног права овлашћеног корисника географске ознаке порекла у односу на друге субјекте права индустријске својине. Наиме, за остала права индустријске својине карактеристично је да је њихов титулар (носилац) овлашћен да стечено - признато право користи и да другим лицима забрани коришћење стеченог права.

То право имају и овлашћени корисници географске ознаке порекла, с тим што се забрана коришћења установљене географске ознаке порекла односи само на она лица која нису стекла статус овлашћеног корисника. Другим речима, ако постоји више лица која су стекла статус овлашћеног корисника географске ознаке порекла, сви су они ограничени истим таквим правом према сваком од њих. Сасвим конкретно говорећи, овлашћени корисник географске ознаке порекла има позитивна овлашћења да заштићеном ознаком обележава своје производе или услуге, да тако означену робу ставља у промет, да заштићену ознаку користи на својој пословној кореспонденцији, али се не може супротставити истом таквом праву коришћења другог овлашћеног корисника установљене ознаке порекла. Специфичност је дакле у већем броју овлашћених субјеката на установљену географску ознаку порекла.

Посебно треба нагласити да је чланом 36 ЗГОП предвиђено да овлашћени корисник географске ознаке порекла има право да свим лицима која нису уписана као овлашћени корисници забрани коришћење географског назива заштићеног одређеном географском ознаком порекла чак и ако тај географски назив представља његово име, део фирме или раније регистровани жиг. На основу овог ограничења закључује се да је "право на географску ознаку порекла најјаче право означавања у привредном промету"¹⁴.

Иначе, могућност регистрације географске ознаке порекла као индивидуалног жига у правној теорији је врло спорна. У страним правима се сматра да се регистрација географске ознаке порекла као индивидуалног жига може дозволити само под посебним условима и то само ако је пријавилац једино овлашћен на коришћење такве ознаке као што су ознаке виногорја, или минералних извора које искључиво припадају једном лицу¹⁵.

Сасвим је другачија ситуација када је у питању могућност регистрације географске ознаке порекла као колективног жига. Такву могућност предвиђа велики број законодавстава укључујући и наш ЗГОП који у члану 38 предвиђа да " географска ознака порекла која има више овлашћених корисника може бити пред-

14. Марковић, Слободан: "Право интел. својине", стр. 167

15. Влашковић, Божин: "Дескриптивни знаци у праву о жиговима", Крагујевац, 1996. стр. 142

мет само колективног жига" из чега јасно произилази да не може бити предмет индивидуалног жига.

Напред изнетим специфичностима треба додати и решење садржано у члану 38, став 1 према коме "ако је географска ознака порекла предмет пријављеног или регистрованог жига, такав жиг не може да се уступа, преноси, даје у залог и сл.", што је такође специфично у односу на право располагања жигом.

4. Специфичности у погледу тренутка настанка и престанка права овлашћеног корисника географске ознаке порекла

За већину субјективних права индустријске својине у југословенском праву предвиђено је да се стичу уписом у одговарајући регистар и да важе од датума доношења пријаве¹⁶). Дакле, ако буду призната, права дејствују ретроактивно. Изузетак су право интегрисаних кола где је чланом 19 предвиђена алтернативна могућност да субјективно право на топографију почиње да тече (важи) од дана доношења пријаве или од дана прве комерцијалне употребе топографије, зависно од тога који је датум ранији.

Право на географску ознаку порекла се и у том погледу разликује од осталих права индустријске својине, јер субјективно право овлашћеног корисника на географску ознаку порекла настаје и важи од дана доношења речења о признању својства овлашћеног корисника на географску ознаку порекла и уписом те чињенице у регистар овлашћених корисника (члан 40, став 1 ЗГОП).

Поред разлике у погледу тренутка настанка права, за географску ознаку порекла карактеристично је да ово право може престати, односно да овлашћени корисник може изгубити тај статус и у случају да дође до укидања решења о признању својства овлашћеног корисника. ЗГОП у члану 45 предвиђа такву могућност и то из разлога ако се утврди да су престали да постоје услови за признање својства овлашћеног корисника предвиђених законом за признање тог својства. Решење се може укинути на захтев заинтересованог лица, по службеној дужности (по поступку од стране Завода) или на захтев јавног тужиоца. Уколико лице које је покренуло поступак за укидање решења о признању својства овлашћеног корисника, одустане од захтева завод може наставити започети поступак. Решење којим се укида решење о признању својства овлашћеног корисника производи правно дејство наредног дана од дана правоснажности. Ипак, овлашћени корисник може спречити доношење таквог решења доказивањем да и даље постоје услови на основу којих је стекао то својство, односно да се нису стекли услови за укидање решења о признању својства овлашћеног корисника.

Иако закон то не предвиђа, логично се може закључити да до престанка права на географску ознаку порекла може доћи и у случају ако престану услови на

16. Види члан 69. Закона о патентима; члан 36 Закона о жиговима; члан 34 закона о моделима и узорцима.

основу којих је установљена географска ознака порекла. Логично је да престанком ових услова неминовно долази и до губљења својства овлашћеног корисника, јер без постојања установљене географске ознаке порекла не може постојати ни својство овлашћеног корисника, будући да је то претходни услов за стицање таквог својства.

5. Судска заштита у случају повреде географске ознаке порекла

Закон о географским ознакама порекла, у складу са одредбама ТРИПС-а да државе чланице Светске трговинске организације, али и оне које то претендују да постану, треба да обезбеде адекватну правну заштиту правима интелектуалне својине, одговарајућим одредбама (члан 49-54) на задовољавајући начин уређује ово питање. Наиме, овим одредбама предвиђена су лица активно легитимисана за покретање судског поступка у случају повреде географске ознаке порекла, санкције које у том случају суд може изрећи и месну надлежност суда. Тако су поред овлашћених корисника географске ознаке порекла према члану 51 ЗОП на покретање судског поступка овлашћени и удружење потрошача и јавни тужилац. Предвиђањем могућности деловања јавног тужиоца у случају повреде географске ознаке порекла, указује се на појачан значај овог права индустријске својине у односу на остала. Лице које повреди географску ознаку порекла одговара за штету по општим правилима о накнади штете, а ако је штета проузрокована намерно, накнада имовинске штете може се досудити до троструког износа стварне штете и измакле добити. Обавеза накнаде штете не ослобађа штетника одговорности за дело нелојалне конкуренције што је такође у складу са одредбама ТРИПС-а (члан 22 тачка б). Поред захтева за накнаду штете, овлашћени корисници чије је право повређено могу тражити да суд донесе пресуду којом се забрањује радња која представља повреду, да се пресуда објави у средствима информисања на терет одговорног лица и да се истакне на улазним вратима његових пословних просторија. Посебна погодност за овлашћене кориснике географске ознаке порекла у случају покретања судског поступка јесте у томе што ЗОП у члану 52 предвиђа месну надлежност суда на чијем подручју овлашћени корисници географске ознаке порекла имају пребивалиште, односно седиште. Тиме је у знатној мери олакшан њихов положај, што није случај када је у питању повреда осталих права индустријске својине.

Закључак

Географске ознаке порекла као знаци разликовања користе се за обележавање производа који потичу са одређеног географског локалитета. Закон о географским ознакама порекла из 1995. године, на веома квалитетан начин уређује ову област права индустријске својине.

Квалитет овог закона је у томе што је рађен на бази решења садржаних у међународним изворима права као што су лисабонски аранжман, мадридски

аранжман и ТРИПС споразум. То се најбоље уочава из садржине појма географске ознаке порекла дефинисаног нашим ЗГОП-ом и овим међународним прописима и адекватне судске заштите у случају повреде географске ознаке порекла. На тај начин у знатној мери је обезбеђена заштита инвестиција које овлашћени корисници географске ознаке порекла свакако имају.

Због своје специфичности у погледу предмета, услова и поступка заштите, односно установљења географске ознаке порекла, али и садржине субјективног права овлашћених корисника географске ознаке порекла, поједина решења из ЗГОП-а су специфична у односу на остала права индустријске својине.

Пажњу заслужује решење ЗГОП-а по коме пријаву за установљење географске ознаке порекла могу поднети само лица (физичка и правна) која привређују на одређеном локалиету. Било би целисходније да пријаву за установљење географске ознаке порекла могу поднети и лица која имају намеру да на одређеном подручју производе одређене производе које би обележавали установљеном географском ознаком порекла. Тиме не би била доведена у неравноправнији положај лица која већ привређују на одређеном подручју, а сама чињеница да се установљена географска ознака порекла не може користити без стицања својства овлашћеног корисника, елиминише опасност стварања дефанзивних ознака порекла.

Поред тога, требало би по угледу на упоредна законодавства предвидети могућност да се у одређеним случајевима географска ознака - назив може регистровати као индивидуални жиг, ако такву ознаку користи само одређено лице.